

Dr Gary Yates, Księga 12, sesja 4, Omówienie Księgi 12, część 2

© 2024 Gary Yates i Ted Hildebrandt

To jest dr Gary Yates z serii wykładów na temat proroków mniejszych. To jest wykład 4, Przegląd Księgi 12, część 2.

Chciałbym kontynuować i kontynuować naszą ostatnią dyskusję, dając nam orientację w przesłaniu księgi 12 jako całości oraz w jaki sposób te księgi są ze sobą powiązane.

Ponownie uważam za bardzo prawdopodobne, że na końcu tego procesu, po tym, jak tych 12 różnych proroków głosiło w Izraelu, pojawi się natchniony redaktor lub prorok, który pomoże zebrać te księgi w całość. Niekoniecznie zmienia to przestanie samych proroków, ale pokazuje nam te wzajemne powiązania, wzajemne powiązania i wzajemne powiązania. Ostatnim razem zwracaliśmy uwagę na fakt, że w zasadzie istnieje chronologiczny układ tych ksiąg, ale jest też jedność tematyczna.

Istnieją hasła, które często łączą poszczególne książki. Skupienie się i wyznanie znajduje się na 34. rozdziale Księgi Wyjścia, wersecie 6 i 7, mówiącym zarówno o Bożym miłosierdziu, jak i Bożym sądzie. Co ciekawe, w pewnym sensie kończy się to po Księdze Nahuma.

Może sugerować, że lud ostatecznie wyczerpuje cierpliwość Boga. Wyczerpują jego współczucie i musi dokonać wyroku. Następnie pod koniec ostatniej lekcji zobaczyliśmy, że Księga Ozeasza, jako księga otwierająca, porusza kwestię, która moim zdaniem przewija się przez cały zbiór.

Chodzi o to, jak ludzie odpowiedzą na słowo Boże i jak odpowiedzą na prorocze wezwania do pokuty? Ponownie, dobra książka i dobre źródło, jeśli chcesz się dalej odwoływać do tej kwestii, jest to książka Jasona LeCureux, Thematic Unity of the Book of the Twelve. Koncentruje się na słowie shub i jego uwydatnieniu w przesłaniu proroków. Istnieje jednak pogląd, że prorocy wzywają ludzi do powrotu do pokuty podczas kryzysu asyryjskiego, kryzysu babilońskiego, a nawet w okresie po wygnaniu.

Przykłady pokuty są ograniczone. W początkowej księdze Dwunastu, Księdze Ozeasza, znajdujemy wezwania do pokuty w rozdziale 6, rozdziale 12 i rozdziale 14. Ale mamy też ten dylemat, że prorok mówi, że w sercach jest duch rozpusty ludowy.

Kochają inne rzeczy, swoich idoli, swoich bogów, osobiste pobożanie, przyjemności, zaufanie do innych narodów, zaufanie do ich potęgi militarnej, cokolwiek. A to uniemożliwia im pełny powrót do Boga. W pewnym sensie nie są w stanie odpokutować.

Jak więc ostatecznie rozwiązać ten problem? Cóż, pamiętajcie, że u proroka Jeremiasza nieustannie pojawiają się wezwania do pokuty. Ostatecznie oferta pokuty zostaje zamknięta. Bóg mówi: Jeremiaszu, nawet nie trać czasu na modlitwę za tych ludzi.

Nie zamierzam ich ratować. Nie mam zamiaru odpowiadać na twoje modlitwy. Jeremiasza rozdział 17, werset 1, ich grzech jest wypisany na ich sercu piórem z diamentowym ostrzem.

Serce jest podstępne i niegodziwe ponad wszystko. Kto może to wiedzieć? Spójrz tylko na moich ludzi. Ich serca powstrzymują ich przed powrotem do Boga.

Co mówi Jeremiasz? Jeremiasz mówi: Bóg zamierza zawrzeć nowe przymierze z Izraelem. On zamierza wymazać grzechy przeszłości. On napisze prawo na sercach swego ludu.

I tak w miejsce serca wpisanego grzechem i wrytego w ich charakterze, Bóg wyrze pragnienie naśladowania Boga i posłuszeństwa Bogu. A potem Ezechiel, pasujemy do tego. Kładziemy go obok rozdziału 31 Jeremiasza.

Chodzi o to, że Bóg dokona tego poprzez wylanie ducha. A nadzieja proroków co do przyszłości Izraela jest taka, że nastąpi wylanie ducha, które będzie jeszcze większe niż te rzeczy, które uczynił dla swego ludu w Starym Testamencie. Ozeasz przedstawi nam również fakt, że Bóg ostatecznie będzie musiał działać.

Wzywa ludzi do pokuty. Prorocy głoszą swoje przesłanie, ale ludzie nie mogą tego zrobić. Zatem ostatecznie to Bóg będzie musiał być tym, który uzdrowi ich odstępstwo.

Zatem w 14. rozdziale Ozeasa ponownie pojawia się koncepcja shub , potrzeba zawrócenia, potrzeba pokuty. Jeśli nie będzie pokuty, nadejdzie sąd. To jest tutaj, na końcu rozdziału Ozeasa 14.

I to nie tylko część jego przesłania, ale także poruszanie tego, o czym będziemy czytać w pozostałych 11 książkach. A ten fragment mówi tak: Wróć, Izraelu, do Pana, Boga swego, bo potknąłeś się z powodu swojej winy. Weź swoje słowa i wróć do Pana.

Powiedz mu: usuń wszelką niegodziwość, z wyjątkiem tej, która jest dobra. Zapłacimy naszym bykiem, ślubem naszych warg. I wyrzekają się zaufania do tych fałszywych bogów i innych narodów.

Zamierzamy zaufać Bogu. OK, jak oni kiedykolwiek przyjdą do miejsca pokuty? Cóż, werset 4 daje nam odpowiedź na to pytanie. I Pan mówi, że uzdrowię ich odstępstwo.

OK, uzdrowię ich odwrócenie się. W rezultacie będą mogli shubować . Będą mogli wrócić.

Zamierzam wyleczyć ich przesunięcie w złym kierunku. I sprawię, że możliwy będzie powrót właściwą drogą. I wtedy Pan mówi: Będę ich miłował dobrowolnie, bo odwrócił się od nich mój gniew.

A zatem to miłość Boga ostatecznie przemieni serca Jego ludu. Nie mogą go kochać. Ale to miłość Boża ostatecznie dokona czegoś w ich sercach.

Powtórzmy raz jeszcze: kiedy głosimy proroków, upewnijcie się, że nauczając ich i głosząc, nie używajcie tych ksiąg tylko do karcenia ludzi za ich grzechy. Nie używaj tych ksiąg tylko do potępiania ludzi za bożki, które są w ich sercach. Daj im coś zamiast tego.

Myślę, że zamiast tego pojawia się miłość Boga, moc Bożej miłości. Bóg uzdrawiający odstępstwo swego ludu. To ostatecznie ich przemieni.

Tak więc, pod koniec Księgi Ozeasza, pierwszej księgi Proroków Mniejszych, wezwanie do uzdrowienia, obietnica Boga lub wezwanie do powrotu, obietnica, że Bóg ostatecznie ich uzdrowi. To będzie działać przez cały czas u Proroków Mniejszych. I znowu, jednym z powszechnie powracających gatunków w Księdze 12 będzie wezwanie do pokuty.

I tak przechodzimy do następnej księgi, która moim zdaniem bardzo dobrze pokrywa się z tym, co mamy w Księdze Ozeasza. W 2. rozdziale Księgi Joela, wersetach 12–14 znajduje się wezwanie do pokuty. Przeczytam teraz cały tekst.

Przyglądaliśmy się temu kilka razy. Bóg mówi, wróć do mnie całym sercem. Nie tylko rozdieraj swoje ubrania.

Niech to będzie coś prawdziwego. Rozdzieraj swoje serce. Zwracajcie się do Boga, bo jest łaskawy, miłosierny, nieskory do gniewu, obfituje w niezłomną miłość i uchyla się od nieszczęścia.

Dobra. Nie mamy konkretnego oświadczenia, które mówiłoby, że w tym czasie odpokutowali. Ale w wersecie 18 rozdziału 2 Joela jest napisane to.

Wtedy Pan poczuł się zazdrosny o swoją ziemię, zlitował się nad swoim ludem i rzekł do nich Pan: Posyłam wam zboże, wino, oliwę, a będziecie nasycić się i nie będę wam

już czynił hańby wśród narodów. Bóg zamienia to przesłanie sądu w obietnicę zbawienia. Co się stało? Myślę, że kiedy Joel wezwał lud do zwołania świętego zgromadzenia, zebrał kapłanów i wezwał lud do pokuty.

W tym czasie ludzie rzeczywiście pokutowali. Modlili się, aby Bóg ich wybawił. Odpowiedź na tę modlitwę znajdujemy w wersetach 18 i 19.

Bóg mówi w wersecie 20: Odsunę mieszkańca północy daleko od was i wypędzę go do suchej i spustoszonej ziemi. Więc uwolnię cię od tego sądu. Dlaczego? Ponieważ odpowiedzieli Bogu.

Zatem Ozeasz podnosi tę kwestię. Bóg wzywa swój lud do nawrócenia. To przenosi się do Księgi Joela.

Na początku Proroków Mniejszych, mimo że sam Joel usługiwał w okresie po wygnaniu, na końcu tej księgi umieszcza się ją na pierwszym planie, aby powiedzieć: Spójrzcie, Bóg wzywa swój lud do pokuty. A kiedy odpowiadają, Bóg im błogosławi. Bóg mówi, że oddam ci lata, które zniszczyła szarańcza.

Zatem Joel i Ozeasz są, jak sądzę, bardzo odpowiednim wprowadzeniem do Księgi Dwunastu w tym sensie, że wzywają ludzi do pokuty. Joel mówi, że nie mogą tego zrobić. Bóg musi ich uzdrowić.

Ale Joel, to druga strona tego, pozytywne możliwości, jakie dają ludziom, aby odpokutowali. Problem polega na tym, że w pozostałej części Księgi Dwunastu znajduje się wiele wezwań do pokuty, ale tylko w przypadku drobnych lub naprawdę tymczasowych lub częściowych aktów pokuty. Myślę, że także zobaczymy w tym wszystkim wzór, w którym pokutujemy, a potem nastąpi nawrót choroby.

Jest pokuta i nawrót. I w pewnym sensie to prześledziłem. Zatem w Joelu mamy przykład pokuty.

Ale wtedy w pewnym sensie zapomina się o chronologii tego wszystkiego. Kiedy patrzymy na Amosa, kiedy patrzymy na Micheasza, kiedy patrzymy na Sofoniasza, kiedy patrzymy na Habakuka i księgi, które następują, następuje nawrót. Ponieważ północne królestwo Izraela nie słucha kazań Amosa.

Południowe królestwo nie słucha ostrzeżeń, które nadejdą. I tak następuje nawrót. Izrael powraca do swojego grzechu.

To przynosi wyrok. Dla królestwa północnego był to wyrok Asyryjczyków w 722 roku p.n.e. W przypadku królestwa południowego był to wyrok wydany na Babilończyków w roku 586.

Joel, pokuta, w kolejnych książkach następuje nawrót. I tak przechodzimy do Księgi Amosa. Amos także będzie miał wiele wezwań do pokuty.

Ponownie podkreśliłem je w mojej Biblii, ponieważ uważam, że odgrywają kluczową rolę w przesłaniu Księgi Dwunastu. Ale Amos mówi to w rozdziale 5 Księgi Amosa, wersetach 4 i 5: Nie przychodźcie po prostu do swoich sanktuariów i nie składajcie mnóstwa ofiar, nie odprawiajcie rytuału ani nie odmawiajcie modlitwy. Naprawdę szukaj Boga.

Wiersz 6: Szukajcie Pana i żyjcie, aby nie wybuchł jak ogień w domu Józefa i nie pochłonął go nikt, kto by go ugasił. Dla Betel. I tak, u proroków, kiedy masz wezwanie do pokuty, jest wezwanie, aby zwrócić się do Boga, do poszukiwania prawości i tego typu rzeczy.

Ale wtedy prorok da nam również negatywne konsekwencje, jeśli nie będą posłuszni, i pozytywne konsekwencje, jeśli to zrobią. I dlatego Amos mówi: szukajcie Pana, bo inaczej wybuchnie jak ogień, werset 14, ten sam rozdział.

Szukajcie dobra, a nie zła, abyście żyli. To samo wezwanie skierowane do tych ludzi. Możesz wybrać życie lub śmierć, którą Mojżesz pierwotnie postawił przed ludem Izraela.

I aby Pan, Bóg Zastępów, był z tobą, jak powiedziałaś, nienawidź zła i kochaj dobro. Ustanów sprawiedliwość w bramie. Być może Pan, Bóg Zastępów, okaże łaskę reszcie Józefa.

Amos robi dokładnie to samo, co Joel. Być może, wiesz, zawsze istnieje możliwość, że Bóg zareaguje i okaże miłosierdzie. W czasach Joela to naprawdę się wydarzyło.

W czasach Amosa jest to szansa, od której się odwracają. W rozdziale 5 Amos to powie. Zabierz ode mnie hałas Twoich pieśni.

Melodii twoich harf nie będę słuchał. Mam dość twojego pustego uwielbienia. Mam dość twoich rytuałów.

Nawet nie podoba mi się twój śpiew. Ale oto dlaczego. Werset 24: Niech sprawiedliwość rozleje się jak woda, a sprawiedliwość jak potok wiecznie płynący.

Dobra? Jest więc wezwanie do pokuty. Zadajemy więc pytanie: no cóż, jak ludzie zareagowali na głoszenie Amosa? Czy zareagowali jak za dni Joela? Wzorem jest pokuta, gdzie zwracają się do Boga, a Bóg zsyła błogosławieństwo na miejsce sądu. Odpowiedź jest taka, że nie słuchają.

Kiedy Amos przybywa z Judy i głosi na północy, ostatecznie do Amosa przybywa kapłan. W rozdziale 7 Amosa ma na imię Amazjasz. A oto co mówi.

Amosa rozdział 7, werset 12. O widzacy, odejdz. Uciekajcie do ziemi judzkiej. Wróć do domu. Jesteśmy tobą zmęczeni. Jedz tam chleb. Prorokuj tam. Ale nigdy więcej nie prorokuj w Betel. Jest to bowiem sanktuarium króla i świątynia królestwa.

Dobra, igrasz z naszą religią obywatelską. I ten kapłan zapomniał o tym, że słowo Betel oznacza dom Boży. To nie jest tylko sanktuarium króla.

To jest dom Boży. Ale odrzucenie tego wskazuje, że mamy do czynienia z nawrotem. I tak północne królestwo stanie przed sądem.

Przyjdzie prorok Micheasz. I Micheasz wezwie przywódców Judy. Teraz zapadł wyrok w południowym królestwie.

A w rozdziale 6 wersecie 8. Przypomnienie: oto, czego Bóg oczekuje od swojego ludu. Powiedział ci, stary, co jest dobre. A czego żąda od ciebie Pan, jeśli nie tego, abyś czynił sprawiedliwość, miłował dobroć i pokornie postępował przed swoim Bogiem.

Wypełniajcie te obowiązki wynikające z przymierza. Będziesz oszczędzony od wyroku. No cóż, jeszcze raz, jak zareagowali? Czy słuchali kazań proroka Micheasza? Odpowiedź brzmi: przynajmniej w tym przypadku nie, nie słuchali.

Rozdział 2, werset 6. Nie głoscie, mówią. Nie należy głosić takich rzeczy. Hańba nas nie dosięgnie.

Czy to należy powiedzieć o domu Jakuba? Czy Pan się zniecierpliwił? Czy to są jego czyny? Micheasz, dlaczego głosisz sąd Boży? Jesteśmy ludem Bożym. Nie powinienes głosić, że ogarnie nas hańba. Chociaż z Księgi Jeremiasza wiemy, że Ezechiasz rzeczywiście odpokutował z powodu głoszenia Micheasza, wyrok nad Jerozolimą został tymczasowo odroczone; ogólnie rzecz biorąc, w Księdze Micheasza otrzymaliśmy odpowiedź, że nie słuchali.

Zatem następuje pokuta, Joel. Nawrót choroby występuje w północnym i południowym królestwie. A potem, kiedy będziemy omawiać Habakuka, Sofoniasza i te księgi, posłuchajmy, co powie prorok Sofoniasz.

Rozdział 2, werset 1. Zbierzcie się, tak, zbierzcie się, bezwstydy narodzi, zanim dekret zacznie obowiązywać, zanim dzień przeminie jak plewy, zanim przyjdzie na was palący gniew Pana, zanim nadejdzie na was dzień gniewu Pana. Dobra? Zaraz wybuchnie gniew Boży na ciebie. Masz szansę tego uniknąć, jeśli będziesz słuchać.

Werset 3. Szukajcie Pana wszyscy pokorni ziemi, którzy pełnicie Jego sprawiedliwe przykazania. Szukajcie prawości i pokory. Być może w dniu gniewu Pańskiego ukryjecie się.

Być może słyszysz to słowo. Znowu to samo. Joel mówi: Rozdzierajcie serca, a nie tylko szaty.

Być może Pan ześle sąd w miejsce sądu lub błogosławieństwo w miejsce sądu. Amosie, być może istnieje możliwość, że jeśli będziemy szukać dobra i będziemy czynić to, co nakazał Bóg, być może Bóg uchroni nas przed sądem. Ale zanim dotrzemy do Sofoniasza, mówi, szukajcie prawości i pokory.

Być może w dniu gniewu Pańskiego ukryjecie się. Teraz wydaje się, że nie ma już szans na uniknięcie wyroku. Tylko ci, którzy są pokorni i wrażliwi, mogą być ukryci.

Nadejdzie dzień gniewu. Wygląda na to, że w tym momencie przekroczyli granicę. Jesteśmy w miejscu, w którym prorok powiedziałby Sofoniaszowi to samo, co Bóg powiedział Jeremiaszowi: nie módlcie się za tych ludzi, nadchodzi sąd.

Ale ci, którzy słuchają, mogą być chronieni i mogą być oszczędzeni od gniewu Pana. Zatem teraz tylko resztkę pokutuje. Oni zostaną od tego oszczędzeni.

Zatem to, co widzimy, to wzór pokuty i nawrotu. Joel, jest pokuta, ale u proroków sprzed wygnania jako całość Izrael i Juda nie odpowiadają. W porządku.

Pozwólcie, że wspomnę o drugim miejscu, w którym mamy wzór pokuty i nawrotu. I to kończy się w Księdze 12, w postępowaniu Boga z Asyryjczykami, z miastem Niniwa. W rozdziale 3 Jonasza Jonasz mówi, że 40 dni i Niniwa zostanie zniszczona.

W języku hebrajskim jest to pięć słów. Dobra. Myślę więc, że mógł trochę rozwinąć to przesłanie, ale w pięciu słowach.

Nie ma oferty pokuty. Jonasz nie mówi, że być może w dniu gniewu Bożego będziesz oszczędzony. Nie daje im nawet takiej możliwości.

Ale zawsze istniała rzeczywistość, nawet w przypadku absolutnych przesłaniów sądu u proroków, że jeśli ludzie zareagują we właściwy sposób, istnieje szansa, że Bóg zrezygnuje z zesłania sądu. A zdumiewającą rzeczą jest to, że tutaj jest ten prorok, który nawet nie chce tam być, a Bóg musi włożyć brzuch ryby, zanim ostatecznie tam się uda. Nie chce tam być.

Głosi przesłanie składające się z pięciu słów. W porządku, Boże, wykonałem swoją pracę. Powiedziałem tym ludziom, że nadchodzi sąd.

A oni odpowiadają i pokutują. Zaskakującym elementem jest to, co by było, gdyby lud Boży i Izraelici zareagowali właśnie w ten sposób? Bóg posyłał im proroków przez setki lat. Bóg wysłał do nich proroka w trzydniową podróż, a oni wysłuchali przesłania składającego się z pięciu słów i pokutowali.

Mówi nam, że w rezultacie w 3 rozdziale Jonasza odpokutowali za swoje zło. I tak w Jonaszu, rozdziale 3, wersecie 10, kiedy Bóg zobaczył, co uczynili i jak odwrócili się od swoich złych dróg, Bóg zlitował się nad katastrofą, o której mówił, że ich spotka. Zatem ustąpili ze swoim złem.

To hebrajskie słowo ra'ah . Pożałowali tego. Bóg ulitował się nad nieszczęściem.

Jest to to samo hebrajskie słowo ra'ah . O katastrofie. I tak następuje pokuta.

Ale pamiętajcie, Jonasz głosi w VIII wieku, a Nahum przyjdzie w VII wieku. A on powie: wiesz co? Ci ludzie, których Bóg oszczędził przed sądem, wracają na swoje grzeszne postępowanie. I Nahum to mówi.

Nahum mówi w rozdziale 1 wersecie 11: Od ciebie, który przyszedłeś, mówiąc o mieszkańcach Niniwy, którzy knuli zło przeciwko Panu, bezwartościowym doradcą. Tak więc już w VIII wieku, za czasów Jonasza, żałowali za swoje zło. Jesteśmy w VII wieku, 150 lat później, a oni powrócili do swego zła.

Rozdział 3, ostatni werset księgi Nahuma, mówi, że oto sąd, który Bóg sprowadzi na Niniwę. Nie ma ulgi od twojego bólu, a twoja rana jest ciężka. Wszyscy, którzy słyszą o Tobie, klaszczą nad Tobą.

Bo na kogo nie przyszło twoje nieustanne zło. Dobra? Zatem ostatnią rzeczą, którą powie prorok Nahum, będzie to, że jesteście ludem, który czyni nieustanne zło. W rezultacie Bóg sprowadzi sąd na Niniwę i Asyryjczyków.

W Księdze 12 ponownie pojawia się wzór pokuty i nawrotu. Żywy przykład tego, co widzieliśmy w 18 rozdziale Jeremiasza. Jeśli naród, Bóg ogłosi katastrofę, a ludzie potraktują to poważnie, pogodzą się z Bogiem, a Bóg zlituje się i ześle błogostawieństwo.

Widzieliśmy to u Joela i Jonasza. Jeśli jednak ludzie nie słuchają Boga lub jeśli przyjmują obietnicę i zamieniają ją w wymówkę do postępowania, które nie podoba się Bogu, Bóg może odstąpić od zesłania dobra i sprowadzenia zła. Że pokuta i nawrót nastąpi u mniejszych proroków.

Dobra? O tym właśnie są te książki. W porządku, w Księdze 12 znajduje się trzeci przykład pokuty i nawrotu. To przenosi nas w okres po wygnaniu.

Zachariasz i Aggeusz będą wzywać lud do pokuty. Dobra? Posłuchajcie, co mówi Zachariasz w rozdziale 1, wersecie 3. Dlatego mówcie do nich, tak mówi Pan. To jest słowo Boże.

Nawróćcie się do mnie, mówi Pan Zastępów, a ja wrócę do was. Mamy nasze słowo, Shub . Jeśli ludzie odwrócą się do Boga, Bóg powróci do ciebie.

Istnieje między tym wzajemny związek. Bóg współdziała z ludźmi. Bóg wszedł w prawdziwą relację dawania i brania.

Gdzie, jeśli odpowiedzą Bogu we właściwy sposób, ostatecznie spowoduje to, że Bóg odpowie im w określony sposób. Odwróci się od sądu i przyniesie błogosławieństwo. Werset 4. Nie bądźcie jak wasi ojcowie, do których wołali dawni prorocy.

Tak mówi Pan Zastępów, zawróćcie ze swoich złych dróg i waszych złych czynów. Wiemy to z analizy innych ksiąg Proroków Mniejszych. Ale oni mnie nie usłyszeli i nie zwrócili na mnie uwagi – wyrocznia Pana.

Gdzie oni są? A prorocy, czy żyją wiecznie? Ale czy moje słowa i moje ustawy, które dałem moim sługom prorokom, nie dosięgły waszych ojców? Patrząc. Spójrz na przykład. I możemy wrócić i pracować przez cały czas, aż do Proroków Mniejszych, aż dotrzemy do Zachariasza.

Spójrz na historię. W okresie asyryjskim nie powrócili w pełni i nadszedł sąd. W okresie babilońskim nie odpokutowali w pełni i nadszedł sąd.

Spójrzcie więc, co przydarzyło się waszym ojcom. Następnie mamy to stwierdzenie w wersecie 6. Zatem pokutowali i powiedzieli: Jak Pan Zastępów postanowił postąpić z nami z powodu naszych dróg i uczynków, tak też postąpił z nami. Dobra.

Przyznajemy to. Rozpoznajemy. Bóg postąpił z nami według naszych grzechów.

W tym momencie pokutują i ostatecznie pojednają się z Bogiem. W czasach Aggeusza i Zachariasza ta pokuta szczególnie wyglądała, gdy zobowiązali się do odbudowy świątyni i robienia tego, co nakazał im Bóg. Zaczęli to, kiedy po raz pierwszy przybyli na tę ziemię.

Zabraniano im tego. Potem stracili zapał do działania. Okazali skruchę, przestrzegając przykazań Boga dotyczących odbudowy świątyni.

I tak znowu, podobnie jak w Księdze Joela, tak jak w Księdze Jonasza, z powygnanym Izraelem, mamy przykład pokuty. Oni pokutowali. Ale w pozostałej części Księgi Zachariasza znajduje się również wskazówka, że nie odpokutowali w pełni na

wszystkie niezbędne sposoby, jeśli w pełni chcieli doświadczyć Bożego błogosławieństwa i wszystkich rzeczy, które Bóg im obiecał podczas przywrócenia .

Przechodzimy do rozdziału 3, wersetu 7. Tak mówi Pan Zastępów: Jeśli będziecie chodzić moimi drogami i przestrzegać moich poleceń, będziecie rządzić moim domem i kierować moimi dziedzińcami, a ja dam wam prawo dostępu wśród tych, którzy tu stoją. Padło słowo do księdza. Będziesz musiał wrócić do Boga, jeśli chcesz mnie w pełni reprezentować.

Rozdział 6. Ci, którzy są daleko, przyjdą i pomogą nam w budowie świątyni Pańskiej, i poznacie, że Pan Zastępów posłał mnie do was, i stanie się to, jeśli będziecie pilnie słuchać i słuchać głosu Pana, Boga twego. Tak więc za dni Aggeusza i Zachariasza była pokuta, ale była to pokuta niepełna: rozdział 8, werset 16 i 17.

To są rzeczy, które będziesz czynił. Mówcie sobie nawzajem prawdę. Wydajcie w swoich bramach prawdziwe sądy i zaprowadźcie pokój.

Nie knujcie zła w sercach swoich jedni drugim i nie miłujcie fałszywej przysięgi. Za to wszystko nienawidzę – wyrocznia Pana. Tak, to wspaniale, że odpowiedziałeś, wysłuchałeś wezwania proroków, aby być posłusznym budując świątynię, ale sama konstrukcja architektoniczna cię nie uratuje.

Samo posiadanie świątyni, samo posiadanie miejsca, w którym można oddawać cześć, samo posiadanie miejsca, w którym można składać ofiary, to nie wystarczy. Ostatecznie będziesz musiał żyć tak, jak lubisz i czynić sprawiedliwość, do której powołał cię Bóg. Będziesz musiał kochać Boga całym swoim sercem.

Będziesz także musiał miłować swego bliźniego jak siebie samego, co znajdzie odzwierciedlenie w sposobie, w jaki będziesz posłuszny Przymierzowi Mojżeszowemu. Zatem znowu mamy przykład pokuty, ale w ograniczonej formie. W rezultacie powróciliśmy do tego w innych księgach Proroków Mniejszych.

I możemy przejść do Malachiasza jako ostatniej księgi, a ta księga w zasadzie zamienia się w kłótnię i spór pomiędzy Bogiem a Jego ludem. Gdzie są duchowo? Cóż, kłóć się z Bogiem. Narzekają, że Bóg nie był wobec nich sprawiedliwy.

Podnoszą kwestię, wiesz, czy w ogóle opłaca się służyć Bogu? Ponieważ Bóg nas tak potraktował. Na początku Księgi Malachiasza Malachiasz mówi: „Umiłowałem cię”, mówi Pan. A ludzie mu odpowiadają: No cóż, jak nas umiłowałeś? Dlatego w Księdze Zachariasza mamy pokutujących ludzi, którzy są gotowi zrobić wszystko, co konieczne, aby zbudować dom Boży.

W Księdze Malachiasza masz zatwardziały i nawracających się ludzi, którzy mówią: Jak nas umiłowałeś? Dobra? Rozdział 3. I znowu widzimy, jak daleko ludzie odeszli od

Boga w ostatniej księdze Proroków Mniejszych. Rozdział 3, werset 13 mówi tak: Twoje słowa były dla mnie twarde, mówi Pan. A wy mówicie: Jak mówiliśmy przeciwko wam? To znowu część sporu.

Bóg mówi, że przemawiałeś przeciwko mnie. A oni mówią: „No cóż, co o tobie powiedzieliśmy?” Pan mówi, a wy mówicie, że daremne jest służyć Bogu. Jaki pożytek przyniesie nam pełnienie jego obowiązków lub chodzenie w żałobie przed Panem Zastępów? Co nam da posłuszeństwo Bogu? Bóg nie zwraca na to uwagi.

A teraz nazywamy aroganckich błogosławionymi. Złoczyńcy nie tylko prosperują, ale wystawiają Boga na próbę i uciekają. Boga to nie obchodzi.

Bóg nie czyni sprawiedliwości. Bóg błogosławi nawet tych, którzy czynią zło. I tam właśnie byli ludzie.

Ale potem mówi nam, że u Proroków Mniejszych istnieje ostatni przykład pozytywnej odpowiedzi na wezwanie do zmiany postępowania. W rozdziale 3 wersecie 16 jest napisane: Zatem ci, którzy bali się Pana. I ostatecznie to właśnie spowoduje, że ludzie zareagują.

Czy to oznacza, że czczą, szanują, a nawet boją się sądu, który przyniesie Bóg. Wtedy rozmawiali między sobą bojący się Pana. A Pan zwrócił na nie uwagę i wysłuchał ich.

I spisano przed nim księgę pamiątkową o tych, którzy boją się Pana i cenią jego imię. I tak była grupa ludzi, którzy odpowiedzieli prorokom. Te oskarżenia, które wnieśliśmy przeciwko Bogu.

Mówimy, że Boga nie obchodzi nasze zachowanie, że daremne jest służenie Bogu lub że Bóg sprzyja czyniącym zło. To zło. Boimy się Boga.

Chcemy żyć tak, jak chce tego Bóg. Zobowiązują się do tego. I faktycznie mówi nam, że prorok zapisuje ich imiona w księdze.

Odpowiedź jest ograniczona. Ale tutaj jest prawdziwa odpowiedź. Werset 17 mówi tak: Będą moi, mówi Pan Zastępów, w dniu, w którym uzupełnię swój cenny majątek.

I oszczędzę ich, jak człowiek oszczędza swego syna, który mu służy. Wtedy jeszcze raz ujrzyście różnicę pomiędzy sprawiedliwym i niegodziwym, pomiędzy tym, który służy Bogu, a tym, który Mu nie służy. Myślisz, że nie ma rozróżnienia.

Myślisz, że Bóg nie obserwuje. Myślisz, że Bóg sprzyja sprawiedliwym. Cóż, Bóg będzie prowadził listę tych imion.

Bóg przyjął imiona. Zapisał je. Ludziom, którzy się Go bali i szanowali, Pan będzie im błogosławił.

Pan uchroni ich od sądu. Ale sedno tego wszystkiego jest takie, że dochodzimy do samego końca mniejszych proroków, a problemem wciąż jest ograniczona odpowiedź na Słowo Boże. Ograniczona pokuta.

I tylko ci, którzy naprawdę odpokutowali, tylko ci, którzy prowadzą życie, które naprawdę podoba się Bogu, są tymi, którzy ostatecznie uchronią się przed sądem. I tak dotarliśmy do końca. Czas powygnania, kiedy Bóg sprowadził lud z powrotem do ziemi, miał być czasem zakończenia sądu.

To znaczy, nie było to już konieczne. Otrzymali podwójnie za swoje grzechy, jak mówi Izajasz 40. Czas ich ciężkiej służby dobiegł końca, mówi prorok Izajasz.

Ale u mniejszych proroków nawet ten powrót do ziemi nie jest ostatecznym przywróceniem, ponieważ nie nastąpiło całkowite zwrócenie się do Pana. I jak mówiliśmy w ostatnim filmie, ten wzór sądu i zbawienia będzie kontynuowany. To się przeniesie.

To się powtórzy w służbie Jezusa. To się powtórzy w ostatnich dniach. I ostatecznie ten schemat będzie się powtarzał, aż w końcu Bóg wykona dzieło, w którym uzdrowi odstępstwo Izraela.

Pamiętajcie, to jest rozwiązanie z 14 rozdziału Ozeasza. Myślę, że jest wiele innych sposobów, w jakie mniejsi prorocy powiedzą: „Spójrzcie, jesteśmy świadomi tej sytuacji”. W historii jesteśmy świadomi tego, że lud Boży nie odpowiedział na Jego Słowo.

Ostatecznie Bóg działa, aby to odwrócić. Pan dokonał wielkiego dzieła zbawienia dla Izraela, wyprowadzając go z Egiptu. Wyzwolił ich z niewoli.

Jest to klasyczny przykład odkupienia w Starym Testamencie. Ale ostatecznie Pan będzie musiał dokonać jeszcze większego dzieła zbawienia, aby ostatecznie zawładnąć sercami wszystkich ludzi. A zbawienie, które przychodzi przez Chrystusa, wybawienie, które Chrystus ostatecznie przyniesie, Bóg oddający siebie jako ofiarę za ich grzechy, to ostatecznie będzie tym, co ostatecznie przyciągnie Jego lud do nich.

Zatem Pan zamierza... ten wzór będzie kontynuowany. Ten schemat będzie się powtarzał, dopóki Bóg ostatecznie nie uzdrowi swojego ludu. Joel mówi, że Pan wyleje swego ducha na wszelkie ciało.

Prorok Zachariasz mówi, że Pan wyleje ducha pokuty na swój lud. Pan żąda od nich pokuty. Ale ostatecznie Pan będzie musiał wylać na nich ducha pokuty.

Dzieje Apostolskie mówią, że śmierć Jezusa przyniosła dar pokuty. Ale w 3 rozdziale Dziejów Apostolskich Piotr nadal będzie musiał stanąć przed ludem i powiedzieć: pokutujcie, aby nadeszła chwila odświeżenia. Widzimy zatem, w jaki sposób Boże inicjatywy zbawcze i ostatecznie ludzkie reakcje na tę zależność będą kontynuowane.

To ma miejsce dzisiaj w naszym świecie. Będzie to trwało aż do ostatnich dni. U proroków często brzmi to tak, jakby Bóg miał zamiar dokonać dzieła wymuszonej pokuty.

Dam im nowe serce. Wypiszę prawo na ich sercach. Ezechiel mówi, że dam im nowe serce i wyleję na nich mojego ducha.

Ale nawet jeśli Bóg podejmie te zbawcze inicjatywy, ostatecznie ludzie będą musieli na to odpowiedzieć. I myślę, że dzięki obietnicom proroków Bóg ostatecznie zwycięży. Bóg ostatecznie dokona oczyszczenia ludu dla siebie.

Bóg ostatecznie utworzy lud nowego przymierza, w którym wszyscy będą posłuszni Bogu. To przypomina nam, dokąd to wszystko zmierza. Ale sposób, w jaki tam dotrzemy, czas tego wszystkiego lub proces, w którym to wszystko się stanie, będzie ostatecznie zdeterminowany tym, jak ludzie zareagują na Boga i na Boże słowo.

I tak ten dramat, który występuje u mniejszych proroków, będzie się rozgrywał przez całą historię, aż do ery Nowego Testamentu. Chcę też podkreślić i zauważyć coś jeszcze. Mniejsi prorocy, gdy mówią o tym i o tym, jak Bóg ostatecznie uzdrowi swój lud. Możemy sobie wyobrazić relację między Bogiem a Izraelem przypominającą małżeństwo.

Na samym początku Księgi Dwunastu mamy rozbite małżeństwo. Mamy relację proroka Ozeasza i jego żony Gomer, która odzwierciedla zerwaną relację między Izraelem a Panem. Izrael okazał się niewierny Bogu i Jahwe jako swemu mężowi w taki sam sposób, w jaki Gomer był niewierny Ozeaszowi.

Zatem koncepcja zerwanego małżeństwa i zerwanego związku miłosnego oraz zerwanego przymierza jest częścią nadrzędnego przesłania Księgi Dwunastu. Zostało to wprowadzone w rozdziałach Ozeasza 1-3 na samym początku. Interesujące jest to, że w Księdze Ozeasza jest kilka miejsc, które mówią o miłości Boga do Izraela.

Ale za każdym razem, gdy ta księga mówi o obiekcie miłości Izraela, zawsze jest to coś innego niż Bóg. A szczególnie kochają swoich kochanków, tych innych bogów, którzy według nich mogą ich zaspokoić, zaspokoić ich potrzeby i zaspokoić ich dusze w sposób, w jaki nie wierzą, że Bóg może. Przedmiotem miłości Izraela jest zawsze coś innego niż Bóg.

Cóż, słowo miłość, czyli słowo kochać, zostało użyte w Księdze Dwunastu 28 razy. Jedyne miejsce, w którym mowa jest o miłości Boga do Izraela lub o miłości Izraela do Boga w Księdze Dwunastu, znajduje się u Ozeasza i Malachiasza. I pamiętajcie, że na początku Malachiasza nadal mamy popękane relacje.

Nadal mamy rozbite małżeństwo, ponieważ Pan mówi: „Umiłowałem cię”. A ludzie myślą o tym, gdzie przeszliśmy przez kryzys asyryjski, przeszliśmy przez kryzys babiloński, jesteśmy tutaj w środku okresu po wygnaniu i nie jest wcale tak wspaniale, mimo że wróciliśmy w ziemi. Jak nas kochałeś? I tak na końcu Proroków Mniejszych mamy ten sam problem, który był na początku.

Bóg wciąż musi przemieniać serca swego ludu. Bóg musi jeszcze sprawić tę pokutę. Bóg wciąż musi im pomóc przesunąć się i wrócić do Niego.

W końcowych wersetach Malachiasza i końcowej części Księgi Malachiasza Bóg przypomina ludziom o swojej miłości. Mówi w rozdziale 3, wersecie 6: Bo Ja, Pan, nie zmieniam się, dlatego, synowie Jakuba, nie jesteście zniszczeni. Od dni waszych ojców odstępowaliście od moich ustaw i nie przestrzegaliście ich.

Wróćcie do mnie, a ja wrócę do was, mówi Pan. Chcesz dowodu, że cię kocham? Jak cię kochałem? Cóż, spójrz na fakt, że we wszystkich wyrokach, które na ciebie wydałem, nie zniszczyłem cię całkowicie. Wciąż daję wam szansę, abyście do mnie wrócili, a oni tego jeszcze nie zrobili.

Wreszcie Bóg mówi: Poślę mojego proroka Eliasza. Zamierzam wysłać posłańca eschatologicznego. A celem tego proroka, celem Eliasza, gdy przyjdzie w przyszłości, będzie zwrócenie serc ojców ku dzieciom i serc dzieci ku ich ojcom.

Izrael nie będzie już dłużej podzielonym narodem, ponieważ nie będzie się składał z niegodziwych i prawych ludzi. Serca ojców i pokoleń zostaną zjednoczone, ponieważ Bóg przemieni ich serca, aby mogły być Mu posłuszne i podążać za Nim. Taka jest historia mniejszych proroków.

Na przestrzeni dziejów Bóg dawał ludziom możliwość powrotu, szansę na odrzucenie, szansę na pokutę. Było kilka takich przykładów, ale w większości nie słuchali proroków. Bóg ostatecznie wyśle swojego posłańca, aby to osiągnął.

Tak więc cała idea powrotu do Pana, tematyczna jedność mniejszych proroków, mam nadzieję, że pomogłem wam to trochę lepiej zrozumieć. Chcę poruszyć jeszcze jedną kwestię, ostatni temat i motyw jednoczący. Prorocy jako całość będą mówić o dniu Jahwe.

Dzień Jahwe i dlaczego nazywamy go dniem i dlaczego się o nim wspomina? Jest to czas, w którym starożytny Izrael, gdy mówił o dniu Pańskim, wierzył, że był to czas, w

którym Bóg bezpośrednio interweniował, aby albo zbawić, albo osądzić. Zainterweniowałby w dramatyczny sposób, aby ocalić swój lud. Interweniował także w dramatyczny sposób, aby osądzić swoich wrogów.

Myślę, że nazywali ten dzień dniem Pańskim, ponieważ Bóg był tak potężny, że pokonał swoich wrogów, jakby to było w ciągu jednego dnia. Często, gdy królowie wyruszali na bitwę na starożytnym Bliskim Wschodzie i opowiadali o swoich osiągnięciach, nawet jeśli kampania wojskowa mogła zająć im miesiące, mówili: „W ciągu jednego dnia pokonałem mojego wroga”. Mesza, kiedy odnosi zwycięstwo nad Izraelem, choć wiemy, że była to dość zacięta bitwa, mówi, że od świtu do południa walczyłem z moimi wrogami, pokonałem Izrael i całkowicie ich wytraciłem.

Prorocy będą mówić: Bóg jest wojownikiem, który potrafi pokonać swoich wrogów w ciągu jednego dnia, w jednej chwili, chociaż wiemy, że dzień Pański to tak naprawdę długi okres czasu. Jednym z motywów jednoczących Proroków Mniejszych jest myśl, że dzień Pański szybko się zbliża. Ponownie, jedno z miejsc, w którym to widzimy, znajduje się w Księdze Joela.

I tak Joel, mimo że chronologicznie znajduje się na końcu okresu prorockiego, jak sądzę, i o tym porozmawiamy, kiedy dojdziemy do księgi, został umieszczony na początku, ponieważ tematycznie wprowadza do nas tę koncepcję dnia Pańskiego. A Joel mówi w rozdziale 1, werset 5: Obudźcie się, pijacy, i płaczcie, i lamentujcie wszyscy pijący wino z powodu słodkiego wina, bo zostało odcięte od waszych ust. Bo naród mój wystąpił przeciwko mojej ziemi, potężny i niezliczony.

A sąd, który Bóg sprowadza na swój lud, jest dniem Pańskim. Rozdział 1, werset 15: Zapytaj o dzień. Dzień Pański jest bliski i nadchodzi jako zagłada od Wszechmogącego.

Rozdział 2, werset 1: Zatrąbcie w trąbę na Syjonie, włączcie alarm na mojej świętej górze. Niech zadrży cała ziemia, bo nadchodzi dzień Pański. To blisko.

I są te wszystkie powtórzenia słowa dzień. Werset 2: Będzie to dzień ciemności i mroku, dzień chmur i gęstej ciemności, a takiego czasu nigdy nie było. Sąd Boży nadchodzi i jest to dzień bardzo bliski.

I tak koncepcja sądu Bożego jako dnia Pańskiego jest powracającym tematem w Księdze 12. A dzień Pański, my, chrześcijanie, o tym myślimy. Możemy pomyśleć o wydarzeniach związanych z drugim przyjściem.

Jest to czas utrapienia Jakuba. To jest wielki ucisk. To jest czas, kiedy Bóg będzie sądził ziemię z powodu grzechu, który istnieje w przygotowaniu na Jego wieczne królestwo.

Ale u proroków będą mówić o dniu Pańskim jako o czymś bliskim i czymś odległym i odległym w przyszłości, kiedy Bóg będzie sądził całą ziemię. Dzień Pański, o którym Joel w rozdziale 2 mówi, że jest bliski, nie jest pochwyceniem. To nie jest drugie przyjście Chrystusa.

To nie jest czas ucisku Jakuba w czasach ostatecznych, o którym czytamy w 24. rozdziale Ewangelii Mateusza. Jest to nadchodząca inwazja wrogiej armii, która zaatakuje Izrael. To jest dzień Pański.

Przygotuj się. I pamiętajcie, że mówiliśmy w jednym z pierwszych filmów, że większość przepowiedni proroków, tylko około 1% z nich wciąż dotyczy przyszłych wydarzeń. Kiedy ci prorocy mówią o dniu Pańskim, przede wszystkim mówią o czymś, co ma się wkrótce wydarzyć.

I tak, Joel, w okresie po wygnaniu ludzie doświadczyli tej straszliwej inwazji szarańczy. Ich uprawy zostały zniszczone. Joel mówi: spójrz, nadchodzi kolejny sąd.

Armia ma zamiar najechać Izrael, niczym chmara szarańczy. I to będzie dzień Pański, jeśli nie pokutujecie i nie zmienicie swego postępowania. Rozdział 5 Amosa. Pamiętajcie, że prorok Amos usługuje w czasie kryzysu asyryjskiego.

A Amos tak mówi: Biada wam, którzy pragniecie dnia Pańskiego. Dlaczego miałbyś mieć dzień Pański? To ciemność, a nie światło. Amos spotyka się z ludem Izraela i mówi: Wyczekujecie dnia Pańskiego.

Chcesz, żeby dzień Pański już tu nadszedł. Wierzysz, że dzień Pański będzie czasem, kiedy Bóg osądzi wszystkich twoich wrogów. Nie zrozumiałeś, że w dniu Pana Bóg cię osądzi.

Masz rację, że dzień Pański to czas, kiedy Bóg sądzi swoich wrogów, ale mylisz się, jeśli chodzi o to, że nie rozumiesz, że Izrael jest wrogiem Boga. Dlatego wyobrażam sobie, że lud Izraela nie może się doczekać dnia Pańskiego. Bóg zamierza pozbyć się tych Asyryjczyków.

Bóg pozbędzie się tych Babilończyków i będzie to dzień światła i wybawienia. Nie mogli się doczekać dnia Pańskiego, tak jak moje dzieci, gdy były małe, nie mogły się doczekać Bożego Narodzenia.

Ale Amos mówi: Spójrz, dzień Pański nie będzie dniem światła. To będzie dzień sądu Bożego. Jesteś wrogiem Boga.

To wy doświadczycie jego zniszczenia. Dalej mówi i mówi, że dla Izraela dzień Pański będzie jak człowiek uciekający przed lwem. I uciekają przed lwem, biorą głęboki oddech, a potem wpadają na niedźwiedzia.

A potem jakoś uciekają przed niedźwiedziem i oddychają ciężko i ciężko po całym bieganiu. Wchodzą do ich domu, opierają rękę o ścianę i ukąsił ich wąż. Nie będziesz w stanie uniknąć ani uniknąć sądu Bożego.

Wiersz 20: Czyż dzień Pański nie jest ciemnością i światłem, i mrokiem bez jasności? Dobra? Dlatego prorocy ostrzegają ich o nadchodzącym dniu. Nie mówi o okresie ucisku.

Mówi o inwazji asyryjskiej. A potem kolejny przykład: jeśli spojrzymy na proroka Sofoniasza, Sofoniasz jest kolejnym prorokiem w Księdze Dwunastu. Głównym tematem tej książki jest zbliżanie się dnia Pańskiego.

I nie jest to kwestia tysięcy lat. Dzień Pański nadchodzi i jest tuż za rogiem. Sofoniasz rozdział 1 werset 7: Milczcie przed Panem Bogiem, bo dzień Pański jest bliski. Pan przygotował ofiarę i poświęcił swoich gości.

A w dniu ofiary Pańskiej ukarzę urzędników i synów królewskich, i wszystkich, którzy przywdziewają się w obce stroje. Ten dzień Pański będzie miał wpływ na lud Judy w najbliższej przyszłości. Wiersz 10: W owym dniu, wyrocznia Pana, słyszeć będzie krzyk i lament z różnych miejsc Jerozolimy.

Wiersz 12: W owym czasie będę przeszukał Jerozolimę z lampami i ukarzę ludzi pogrążonych w samozadowoleniu, którzy mówią w swoich sercach: Pan nie uczyni ani dobrze, ani źle. A więc nie jest to znowu coś długiego, przyszłego i odległego. To coś, co wkrótce się wydarzy.

Drugą stroną proroczego dnia Pańskiego jest to, że jeśli przejdziemy do fragmentów takich jak Joela 3 czy Sofoniasza 3, bliski dzień Pański jest wzorem dla przyszłego dnia Pańskiego. I w owym dniu Pana Bóg będzie sądził wszystkie narody. W tym dniu Bóg ponownie dokona oczyszczenia Izraela.

Ale prorocza idea dnia Pańskiego jest zarówno bliska, jak i daleka. Jest to również jeden z motywów jednoczących Księgę 12. W tej lekcji przyjrzelśmy się pewnym sposobom, w jakie możemy zastosować się w trakcie przeglądania poszczególnych ksiąg, dużego obrazu, dużej historii i musimy o tym pamiętać, kiedy przez to przejdziemy.

Słowo Boże jest sprawą życia i śmierci, a ludzie będą albo osądzeni, albo błogosławieni, w zależności od swojej reakcji na nie. Ale ostatecznie istnieje nadzieja, że Bóg pewnego dnia uzdrowi odstępstwo Izraela i stworzy dla siebie naród, który będzie oddany Jego naśladowaniu i wykonywaniu Jego woli. I taka jest nadzieja proroczego poselstwa, które wyłania się z poselstwa o tym strasznym sądzie, który ma nadejść.

Dzień Pański w czasie kryzysu asyryjskiego, kryzysu babilońskiego, a nawet okresu po wygnaniu. Jest nadzieja dla przyszłości Izraela, ponieważ Bóg uzdrowi ich odstępstwo i odwrócenie się. To jest dr Gary Yates z serii wykładów na temat mniejszych proroków.

To jest dr Gary Yates z serii wykładów na temat proroków mniejszych. To jest wykład 4, Przegląd Księgi 12, część 2.